

Kitâb-ı Dede Korkud Üzerine

Über das Kitâb-i Dede Korkud

Hüseyin Namık Orkun

Çeviren

Eraslan Candan

Orijinal Künye

Orkun, Hüseyin Namık (1926). Über das Kitâb-i Dede Korkud. *Körösi Csoma-Archiv*, II: 3-12.

Arş. Gör., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Dili Anabilim Dalı
Kütahya / Türkiye

e-posta eraslan.candan@dpu.edu.tr

orcid 0000-0002-4646-7568

doi 10.54316/dilarastirmalari.1111704

Atıf

Citation

Orkun, Hüseyin Namık (2022). Kitâb-ı Dede Korkud Üzerine (Çev. Eraslan Candan). *Dil Araştırmaları*, 30: 271-277

ÖZ

Bu yazı, Hüseyin Namık Orkun'un 1926'da *Körösi Csoma-Archiv*'in II. cildinde yayınlanan "Über das Kitâb-i Dede Korkud" başlıklı makalesinin çevirisidir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, Kitâb-ı Dede Korkud, notlar

Başvuru

Submitted
30.04.2022

Revizyon

Revised
19.05.2022

Kabul

Accepted
21.05.2022

Çevrimiçi Yayın

Published Online
31.05.2022

ABSTRACT

This article is a translation of Hüseyin Namık Orkun's article titled "Über das Kitâb-i Dede Korkud" published in second volume of *Körösi Csoma-Archiv* in 1926.

Keywords: Turkish, Kitâb-ı Dede Korkud, notes

Ali Emîrî Efendi, Konstantinopol'de yaklaşık on yıl önce Avrupa kütüphaneleri kataloglarını tararken, Dresden Kütüphanesi Fleischer Koleksiyonu 86 numarada kayıtlı Kitâb-ı Dede Korkud isminde bir eserin, önemini öngörerek fotoğrafını çekirmiş ve fotoğraflarını Konstantinopol'e getirtmişti. Bir süre sonra

Konstantinopol’de, Âsâr-ı İslâmîyye ve Millîyye Tedkîk Encümeni isminde bir heyet kurulmuş ve başkanlığına da Ali Emîrî Efendi seçilmişti. Bu heyetin faaliyeti sürecinde, Kitâb-ı Dede Korkud eseri heyet üyelerinden Kilisli Rifat Bey’in gözetiminde 1916 (H. 1332) yılında devlet matbaasında bastırılmıştı.

Oğuznâme’nin bir bölümünü oluşturan eser* bana göre İslam öncesinde ortaya çıkmıştır. Bu durumu onaylayan en önemli kanıt, Oğuznâme’den söz eden Ebû Bekr el-Devâdârî’nin, bu eserdeki inanç sistemleri ve adetlerin İslam’la uyuşmadığından bahsettiği olgusudur. Ayrıca Oğuznâme, Hicri 221’de Farsçadan Arapçaya ve elbette, her hâlûkârda daha erken bir tarihte Farsçaya çevrilmişti ve çok daha erken bir zamanda da Türkçe metni düzenlenmişti. Ve bu zaman dilimlerinde Türklerin kendileri asla Müslüman değildi.

Yine, Kitâb-ı Dede Korkud’da yer alan hikayelerin tümü Müslüman olunmayan bir döneme aittir. Daha sonra İslamî bir dönemde Müslüman bir yazar tarafından İslamî bir şekle büründürülmüştür. Eğer eser dikkatlice okunursa, kitabın Müslüman olunmayan bir döneme ait olduğu açıkça görülür. Kitapta, Muhammed ve ibadetten bahsedilse de, içerdiği bazı adet ve geleneklerin bariz Türk adetleri olduğu ve İslam’ın dini öğretileri ile birleştirilemeyeceği gerçeği bu durumu açıkça aydınlatır. Aynı şekilde eserde örneğin; Oğuz beylerinin şarap içmeleri, üçüncü hikayenin ozanının kızları oynatması, dahası erkeklerin kızlarla kapışması İslam’ın inanç ilkeleriyle uyumsuz ve ayrıca Deli Domrul ismindeki bir Türk’ün (metnin 95. sayfasında) “Canı veren ve alan Allah mıdır?...” gibi bir soru sorması ve ölüm meleği Azrail ile mücadelesi, bu eserin tamamen İslam öncesi bir döneme ait olduğunu göstermektedir.

Kitâb-ı Dede Korkud’da bulunan hikayeler, temel açısından İslamiyet öncesi bir döneme ait olmasına rağmen, bu eserin tamamen İslamiyet etkisi altında oluşmuş bir nüsha olduğu da açıkça görülmektedir.

Kitabın başlığında ve içinde sözü edilen Dede Korkud, kitaptan öğrendiğimize göre zamanın ünlü bir kopuzcusudur. Fakat bu ozan aynı zamanda, hikayelerle iç içe geçmiş tam bir efsanevi kişilik olarak da görünmektedir. Bugün Asya’da Dede Korkud’un hala bir mezarının olduğunu, Kitâb-ı Dede Korkud’un dışında Câm-ı Cemâyîn, Selçuknâme ve diğer kaynakların bu şahsiyetten bahsettiğini düşünürsek, onun Dede Korkud adında bir Türk ozan ya da veli olduğunu gerçekten de kabul edebiliriz.

Hem sadece Kitâb-ı Dede Korkud’da her hikâyenin sonunda müteakip ifadenin

Dedem Korkud geldi; boy boyladı soy soyladı; bu Oğuznâmeyi düzdi

ددم قورقود کلدی بوی بویلدی ، صوی صویلدی ، بو اغوزنامه یی دوزدی

yer alması, eserin Dede Korkud’a isnat edilerek yazıldığı ihtimalini doğurur; hem de başka kaynaklar, Oğuznâme ile Dede Korkud arasında yakın bir ilişki olduğunu pekiştirmektedir. Ama bütün bu olasılıkları güçlü bir şekilde sonuca erdirecek bir kanıt yoktur, öyleyse bu noktadaki belirsizlik şimdilik kalmaya devam edecek.

* Bkz. Köprülü-zade Mehmed Fuad, İlk mut. ss. 277

Yukarıda da söylediğim gibi Kitâb-ı Dede Korkud, Doğu Anadolu’da yerleşik Bayundur boyuna ait destanlar bütünüdür. Farklı hikayelerde görülen kişiler, birbirleriyle özdeştir. Bir ve aynı kişi, farklı hikayelerde benzer rolü oynar. Hatta farklı hikayelerde mevcut ve sözü edilen özel isimlerle, bir ya da iki ailenin soy ilişkilerini belirlemek mümkündür.

Bütün hikâyeler, “Oğuz zamanında” sözüyle başlar ve olaylar Kara Dağ ile Ala Dağ arasında vuku bulur. “قارشى باتان قاره داغلر” (karşı yatan kara dağlar) ifadesi hemen hemen her hikâyede yer alır. En baştaki hikâyede, bir Kulbaş (قلباش) eri Handan bahsettiği sırada, “Ala Dağ’da çadırımı, otağımı kurdu.” der ve bu da Bayundur’un bu dağlarda konakladığını açıkça gösterir.

Bu eserde, Türklerin eski geleneklerini ve yaşamlarını daha iyi bir şekilde tanımak mümkündür. Öyle ki örneğin 12. hikâyede, bir Oğuz beyinin ölü atının kuyruğunu kestiğini, ak kıyafetlerini çıkarıp kara kıyafetlerini hazırladığını görürüz (s. 170). Bundan başka hikâyenin kahramanının nasıl atlara bindiği, Orhon Yazıtları’nda da gördüğümüz gibi birçok yerde not edilmiştir. Bunların dışında, yılda bir kez bir festival (*toy*) tertip edildiğini, her büyük beyin 40 yiğidinin olduğunu, onların altında *İç Oğuz* ve *Dış Oğuz* isimli yapıların bulunduğunu, bir kumandanın iznini almadan avlanmanın ve kuş tutmanın mümkün olmadığını öğreniyoruz. Ayrıntılı bir şekilde açıklamadığım daha bir sürü başka veri bulunmaktadır.

Son hikâyeden, *İç Oğuz* ve *Dış Oğuz* tabirlerinin *Üç Ok* ve *Boz Ok* tabirleriyle eş anlamlı olduğunu görüyoruz.

Eser, bazı başka noktalarda da benim dikkatimi çekmektedir. Kitabın birçok yerinde “*kaza benzer kız*” övgü ifadesi yer almaktadır. Kızın, övgü olarak bir kaza benzetilmesi gerçekten oldukça nadirdir. Zira Türkler, sadece aptal kişileri bir kaza benzetir. Eserde bu ifadenin tam zıt yönlü kullanımı, bu yüzden benim dikkatimi çekti. Sanırım, sonunda bu durumu Mahmûd-i Kâşgari’nin *kaz* maddesiyle açıklığa kavuşturacağım. Mahmûd-i Kâşgari III. cilt 110. sayfada açıklama olarak, Afrâsiyâb’ın kızının adının *Kaz* olduğu bilgisini verir, bu konu hakkında uzun açıklamalar ve daha başka hikayeler de aktarır. Bu nedenle, Afrâsiyâb’ın kızı için yapılan benzetme Kitâb-ı Dede Korkud’da da yapılabilmıştır.

Karanlık kalan bir nokta daha var; yani farklı durumlarda büyük beylerin övgüsü için kullanılan ifade:

اولاش اوغلى تولو قوشك ياورسى بزه مسكين امودى امت صوينك اصلانى قره حوغك قپلاذى

Bunun, Türkler arasında yaygın olan bir çeşit anlamsız *tekerleme* olduğunu düşünüyorum.

Yine *tulu kuşu* ifadesi güçlü bir şekilde dikkat çeker. Kâşgari’de ve başka yerlerde *tulu* adını bir kuş ismi olarak bulamadım. Bayundur boyunun işaretinin *şahin* olduğunu biliyoruz, bu nedenle belki bu kuş *şahini* işaret etmektedir. Yine benzer bir durumla örneğin 35. sayfada, totemciliğin bir kalıntısı olarak hissedilebilecek bir ifadeyle “چالفره “ قوش، اردملو karşılaşmaktayız.

Şimdi eserin içeriği konusunda da bir şeyler söylemek istiyorum. Kitap, Dede Korkud’un kısa bir takdimi ile başlar. Eseri basım sürecinde takip eden Kilisli Rifat

Bey, bu takdimin başka bilinmeyen bir yazar tarafından yazıldığını iddia eder. Bu takdimde, Peygamber dönemine yakın bir zamanda *Bayat* boyundan Korkud Ata adında bir adamın varlığından ve bu adamın *kerâmet*lerinden dolayı boyun içinde ün kazandığından söz edilir. Daha sonra Korkud Ata'nın günümüzde de atasözü olarak bulunan vecizeler niteliğindeki sözleri aktarılır.

Bunun ardından; Allah, Peygamber ve diğer dini şeyleri içeren nazım şeklinde bir dua (*münâcât*) gelir. Son olarak da kaç tür kadın olduğu üzerine bir açıklama gelir.

Bu girişten sonra doğrudan asıl hikayeler başlar. Burada vermek istediğim hikayelerin içeriği toplamda on iki parçadan oluşmaktadır.

1. Hikâye: Bayundur Han, her yıl yaptığı gibi Oğuz beylerine bir ziyafet vermeye karar verir. Bir tarafa ak, diğer tarafa kızıl ve yine başka bir tarafa da kara bir çadır kurdurur. Davetlilerden oğlu ve kızı olmayanların kara çadırdaki oturmalarını, altlarına kara keçe serilmesini ve kara koyun yahnisi verilmesini emreder. Sadece oğlu olanları ak çadıra, kızı olanları da kızıl çadıra oturtur.

Derse Han isimli bir beyin oğlu ve kızı yoktur. Ziyafete geldiğinde onu kara çadıra getirirler. Bunun üzerine gücenir, nedenini sorar. Ona sebebi söylenir. Hemen eve gider ve bu olayı karısıyla paylaşır. Karısının uyarısı üzerine açları doyurur, fakirleri giydiren ve çokça sadaka verir. Sonunda karısı gerçekten hamile kalır ve bir oğul doğurur. Oğlan on beş yaşına gelir. Bir gün arkadaşlarıyla oynadığı sırada, Bayundur Han'ın son derece güçlü boğasıyla boğuşmak zorunda kalır ve boğanın kellesini keser. Bunu duyan Oğuz beyleri, onu takdir ederler ve Dede Korkud tarafından ona Buğaç ismi verilir. Babası da beylik verir.

Bunun üzerine babasının kırk yiğidi onu kıskanır. Ona karşı babasını kışkırtırlar. Bir hile ile de oğlunu kötü bir şekilde yaralarlar. Bunun üzerine annesi çok üzülür ve oğlunu bulmak için yola koyulur. Onu bulur da. İyileştirir ve eve getirir. Fakat oğlanı babasından saklarlar. Kırk yiğidi haberi aldıklarında, Derse Han'ın hiddetinden korktukları için onu öldürmeye karar verirler. Ellerini bağlarlar ve onu esir alırlar. Anne bunu fark ettiğinde, oğlunu onu kurtarması için gönderir. Oğlan kırk yiğitle savaşarak babasını kurtarır.

2. Hikâye: Salur Kazan günün birinde beyleriyle içerken ava çıkmaya karar verirler. Oğlunu onun yerine geride bırakarak ava çıkarlar. Düşman, bu haberi aldığında, otağa saldırır ve Salur Han'ın oğlunu tutsak eder. Sonrasında düşman, Salur Han'ın koyunlarını da ganimet olarak ele geçirmek için altı yüz adamını yollar. Ancak koyunların bekçisi, gördüğü bir rüya üzerine bir terslik olacağını hisseder ve tetikte kalır. Düşmanla kapışır ve hepsini bozguna uğratar.

Aynı vakitte Salur Kazan da bir rüya görür ve *yurdu* için huzursuzlanır. Her şeyin yolunda olduğunu görmek ve sonrasında tekrar (avdakilerin yanına) dönmek için tek başına yola çıkar. Yolda tazıdan, sudan haber alır. Kurda da rastlar ve “yüzü mübarek kurt!” sözleriyle onun da bilgisine başvurur. Sonunda bekçiyi ve çobanı bularak gerçeği öğrenir. Öç almak için yola koyulurlar. Düşmanlarını alt eder ve oğlunu, malını mülkünü ve diğer bütün her şeyi geri alır. (s. 21-37)

3. *Hikâye*: Bayundur Han'ın beylerinden biri olan Bay Bura Bey, diğer beylerin duasıyla bir erkek evlada, Bay Bican Bey de bir kız evlada kavuşur. Günlerden bir gün Bay Bura Bey'in oğlu Bamsı Birek, bir av kovalarken bir kızla karşılaşır. Aralarında ok ve at ile gerçekleşen bir müsabaka vuku bulur. Sonrasında kızla güreşte çekişir ve kızı yener. İsimlerini öğrendiklerinde, babalarının nihayetinde onları birbirlerine vereceklerini bildikleri kişiler olduklarını anlarlar. Sonunda oğlan, kızı babasından eş olarak ister. Fakat kızın erkek kardeşi, kız kardeşini isteyen herkesi öldürmektedir. Bunun üzerine Oğuz beyleri toplanırlar. Kızı istemek üzere Dede Korkud'u yollarlar. Sonunda erkek kardeş, Dede Korkud'un kerameti sayesinde kız kardeşini belli koşullar altında vermek üzere anlaşır. Şartlar yerine getirilir.

Bu sırada, Bamsı Birek düşmanların eline düşer. Ancak uzun zaman sonra tutsaklıktan kurtulur ve yurduna geri döner. Bu sırada Bamsı Birek'i ölmüş gibi gösteren Yalancak, Birek'in nişanlısıyla evlenmek üzeredir. Birek de düğüne gelir. Düğünde, kızla bir kuğu suretinde karşılaştığında ona bazı olayları hatırlatır. Kendini tanıtır. Sonunda, kırk gün ve kırk gece süren bir düğünle evlenirler (s. 38-67).

4. *Hikâye*: Salur Kazan bir gün oğlunu, on altı yaşında olmasına rağmen hiçbir cesaret örneği göstermediği için, onu alıştırmak üzere ava götürür. Haberi alan düşmanlar, o vakit bir saldırı düzenler ve oğlu Uruz'u tutsak ederler. Büyük bir savaşın sonucunda babası, oğlunu kurtarır (s. 67-87).

5. *Hikâye*: Deli Domrul isminde bir adam bir köprü yaptırır. Köprüden geçen herkesten para alır. Köprünün yakınında bir gün, bir oba yas tutmaya başlar. Domrul, onlara giderek sorar ve onlardan birinin öldüğünü öğrenir. "Kim öldürdü?" diye sorar ve onlar da "Ölüm meleği Azrail, Allah'ın buyruğu üzerine canını aldı" derler. Bunun üzerine şu sözleri sarf eder "Bu Azrail de kim oluyor? Bir kere de benim köprüme gelsin, o zaman gösteririm ben ona!"

Allah'ın buyruğu üzerine Azrail, ona kendini gösterir. Deli Domrul, onu güç bela tanır, o anda kapıyı kapattırır ve kapışmaya hazırlanır. Ancak Azrail bir güvercin olur ve pencereden uçup gider. Deli Domrul onu takip etmeye başlar, bir iki güvercin öldürür. Cesaretinden şüphe etmediği anda, Azrail onun atına görünür. At ürker ve Deli Domrul'u yere serer. Domrul yere düştüğü anda, Azrail üzerine çöker, canını almaya davranır. Deli Domrul sonunda yalvarıp yakarmaya başlar. Allah, onu şimdilik bağışlar ve onun yerine başka birinin canını almanın mümkün olduğunu Azrail'e söyler. Deli Domrul hemen babasına gider. Babasına durumu anlatmaya çalışır, ancak babası canını vermeyi kabul etmez. Bu sefer annesine gider, ancak o da kabul etmez. Nihayetinde vedalaşmak için sevdiğine gider. Sevdiği, meseleyi öğrendiğinde, hemen onun yerine kendi canını vermeyi ister. Bu durum Allah'ın hoşuna gider. Onların ikisini de bağışlar. (s. 87-95)

6. *Hikâye*: Kanlı Koca'nın oğlu Kan Turalı, kendisi gibi son derece cesur ve savaşçı bir kızı eş olarak ister. Ancak yurdunda kendine layık bir kız bulamaz. Yakınlarındaki Trabzon tekfurunun kızı oldukça cesurdur. Fakat onu kazanabilmesi için, üç canavarı öldürmesi ve bu yolla cesaretini kanıtlaması gerekmektedir. Kan Turalı, canavarlarla mücadeleye girer ve sonunda zafer elde eder. Sonrasında kızla birlikte yurduna geri döner. Onlar daha yoldayken, kızı verdiği için Trabzon tekfuru çok üzülür.

Arkalarından askerlerini yollar. Kan Turalı ve kız, bu birliklerle savaşır. Onları yenerler ve en sonunda Kan Turalı kızla birlikte kendi yurduna döner (s. 96-113).

7. *Hikâye*: Kazılık Koca, Han Bayundur'un izni ile akın yapmak üzere yola çıkar. Bu akın sırasında esir düşer. Zaman içinde oğlu Birek büyür. Bir gün, babasının esir olduğuna dair bilgi alır. Babasının esir edildiği kaleye, onu kurtarmak üzere Han Bayundur'dan saldırma izni alır. Kale muhafızı onlarla teke tek çarpışarak onları alt eder. Sonunda Kazılık Koca'nın oğlu kale muhafızıyla girdiği mücadelede başarılı olur ve onu yener. Böylece babasını kurtarır (s. 113-120).

8. *Hikâye*: Bir gün Oğuz boyu düşmandan kurtulmak için göç ederken yolda Uzun Koca'nın bir oğlu kaybolur. Bir aslan onu bulur ve büyütür. Çocuk büyüdüğünde bir çoban sayesinde bulunur. Babasının evine tekrar gelir.

Bir gün Oğuzların Koñur Koca adındaki bir çobanı bir pınarda periler görür. Onlardan birini yakalar ve birlikte olur. Bir yıl sonra peri kızı, doğurduğunu getirir ve çobana verir. Peri kızının doğurduğu, kütle biçiminde bir şeydir. Çoban bu kütleli sapan taşı olarak kullanır. Onu ne kadar çok fırlatırsa, kütle de o kadar büyür. Bu sırada Bayundur Han gezmeye çıkmıştır. Halkıyla bu tuhaf kütleli görür ve onu tekmelerler. Ne kadar tekmelerlerse, o da bir o kadar büyür. Sonunda kütle yarılr ve eşi benzeri olmayan bir oğlan dışarı çıkar.

Uzun Koca, bu oğlanı yetiştirmek üzere Bayundur Han'dan ricada bulunur. Oğlanı evine getirir. Fakat çocuk hiç alışılmadık şekilde süt içmektedir. Çocuğa günlük bir kazan dolusu süt verilir.

Oğlan biraz büyüyüp çocuklarla oynamaya başladığında, arkadaşlarının kulaklarını ve burunlarını koparıp yemeye başlar. Evde olan babası, bu durum üzerine korkuya kapılır ve oğlunu döver. Onu evinden kovar. O vakit peri annesi gelir ve oğluna bir yüzük verir. Bu yüzük, hiçbir okun onun vücuduna işlememesini ve hiçbir kılıcın onu kesememesini sağlar. Bunun üzerine Tepegöz, Oğuzlarla savaşmaya başlar. Oğuzları alt eder ve onları haraç vermeye zorlar. Haraç, Tepegöz'ün yemesi için günlük iki insandır. Bir gün, Tepegöz'e teslim edilecek insan haracı sırası, Kapug Han ismindeki bir adamın oğluna gelir. Annesi, o sıralarda bir akından dönen Besât'tan oğlunun yerine bir esir istemek için yola koyulur. Besât, Uzun Koca'nın aslanlar tarafından büyütülen oğludur. Tepegöz'ün bu tutumu hakkındaki haberi aldığı anda, onunla savaşmak için hemen harekete geçer. Birçok mücadele ve hile sonunda Tepegöz'ü öldürür (s. 120-131).

9. *Hikâye*: Oğuz beylerinden Bekil isimli bir kişi, Han'ın onun bir sözüne, yani "Hüner atın mıdır yoksa erin midir?" sorusuna "atındır" diye verdiği cevaba sinirlenir. Divandan çekilir. Ne var ki bir gün avlanırken attan düşer ve ayağından yaralanır. Düşman, bunun haberini alır. Saldırıya hazırlanır. Casusu aracılığıyla haberi alan Bekil, oğlunu savaşa gönderir. Oğlu savaşı kazanır, düşmanlarını yener ve böylece babasının hayatını kurtarır (s. 131-142).

10. *Hikâye*: Üşün Koca Eyrek, bir gün ava çıkar ve esir düşer. Küçük kardeşi Seyrek, anne babası razı olmamasına rağmen kardeşini kurtarmaya gider. Kalede önce altmış, sonra da yüz kişiyi yener ve onları kaçırmaya zorlar. Bunun üzerine kale kumandanı, kendisiyle savaşan cesur Türkleri öldürmek üzere Seyrek'in kalede esir

tutulan kardeşi Eyrek'i gönderir. İki kardeş dövüşmeden önce birbirini tanır ve sonrasında kendi yurtlarına dönerler (s. 142-152).

11. Hikâye: Kazan Han bir gün avdayken pusuya düşer ve esir alınır. Onu bir kuyuya atarlar ve orada beslemeye başlarlar. Tekfurun karısı bir gün ona, orada ne yaptığını sorar. “Ölülerinize verdiğiniz yemekleri yiyorum. Sonrasında da onlara at yerine biniyorum” der. Bunun üzerine tekfurun karısının ısrarıyla, Kazan Han'ı kuyudan çıkarırlar. Başka bir yere hapsederler. Zaman içinde Kazan Han'ın oğlu, babasının esir olduğuna dair haberi alır ve bunun üzerine babasını kurtarmak için harekete geçer. Kale önüne gelir. Kalenin tekfuru Kazan Han'a, teke tek mücadelede kaleyi kurtarırsa onu serbest bırakacağını söyler. Kazan, art arda Oğuz ordusunun yiğitlerinin her biriyle savaşır ve hepsini yener. Ancak sonunda kendi oğluyla olan karşılaşmasında yenilir. O zaman kendini tanıtır. Beraberce yurtlarına dönerler (s. 152-165).

12. Hikâye: Bu son hikâye, İç Oğuz ve Dış Oğuz arasındaki bir savaş tasvirinden ibarettir. İç Oğuz hanı Kazan, bir yağmadan Dış Oğuz'a hiçbir pay vermediği için aralarında düşmanlık başlar. Birbirleriyle savaşır. İç Oğuz yener, Dış Oğuz beyi Uruz öldürülür, diğerlerine de diz çöktürülür (s. 165-172).